

SOTSIAALMINISTEERIUM

KINNITATUD
terviseministri
käskkirjaga nr ...
"..."
Lisa ..

© Josh Willink

PROGRAMM

Tervist toetav keskkond

2025-2028

Sissejuhatus

Tervise tulemusvaldkonna tervist toetava keskkonna programm on koostatud rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 elluviimiseks ja eesmärkide täitmiseks, toetades inimeste oodatava eluea ja tervena elatud aastate pikenedamist. Programm keskendub elukeskkonna muutmisele tervist toetavamaks, pakkudes inimestele kättesaadavat infot võimalike keskkonnast tulenevate terviseriskide ja nende vähendamise viiside kohta. Programm aitab saavutada rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 alaeesmärki nr 2 „Tervist toetav keskkond“.

Tulemusvaldkond	Tervis (TE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti inimeste oodatav eluiga pikeneb, tervena elada jäänud aastate arv kasvab ja ebavõrdsus tervises väheneb
Valdkonna arengukava	Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 (RTA)
Programmi nimi	Tervist toetava keskkonna programm
Programmi eesmärk	Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav
Elluviimise periood	2025–2028
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Terviseamet (TA), Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK)

Programm panustab oma tegevustega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis seatud eesmärkide ja ülesannete täitmisele ning riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ vajalikesse muutustesse „Kujundame elukeskkonna ning inimeste hoiakuid ja käitumist tervist ja keskkonda hoidvaks ning vähendame riskikäitumist“ ja „Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“. Samuti aitab tervist toetava keskkonna programm kaasa „Eesti 2035“ mõõdikutega „Tervena elada jäänud aastad“, „Elukeskkonnaga rahulolu“ ja „Õnnetusjuhtumite, mürgistuste ja traumade tagajärjel hukkunute arv 100 000 elaniku kohta“ 2035. aastaks seatud eesmärkide saavutamisele.

Programm panustab ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisse:

Tervist toetava keskkonna programmi elluviimiseks kasutatakse järgmist välisvahendite meedet:

- 21.6.1.9. Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja tervisekahjude vähendamine (Õiglase Ülemineku Fond).

Programmi tegevuste struktuuris ei ole võrreldes varasema programmiga (2024–2027) muudatusi tehtud.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Tervist toetava keskkonna programmi eesmärk

Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav

Programmi mõõdik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Keskkonnast, sh töökeskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Washingtoni Ülikooli terviseökonomieetria ja hindamise instituut</i>	1709	1709 (2019)	1328	1292	1257	1221	1150

Programmi rahastamiskava

Programmi rahastamiskava (tuhandetes eurodes)	Eelarve		Eelarve prognoos		
	2024	2025	2026	2027	2028
Programmi kulud	13 441	11 146	10 637	10 315	9 274
Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine	13 441	11 146	10 637	10 315	9 274
Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ja parendava keskkonna kujundamine	1 326	1 432	1 139	954	937
Tegevus 1.1.2. Vee, õhu, müra ja kiirgusega seotud terviseriskid	3 996	2 967	2 840	2 800	2 401
Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine	1 853	1 720	1 701	1 680	1 492
Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ning riskide vähendamine	6 266	5 027	4 957	4 881	4 444

Hetkeolukorra analüüs

Inimeste tervis kujuneb ümbritseva keskkonna (tehis- ja looduslik keskkond), geenide ja inimeste endi tehtud valikute koostoimes. **Ümbritsev keskkond mõjutab inimeste valikuid, käitumist ja tervises seisundit** oluliselt enam, kui seda sageli teadvustatakse. Tervist toetava keskkonna kujundamisel on vastutus jaotunud mitme ministeeriumi vahel. Seetõttu on koostöö nende vahel olulise tähtsusega, et parandada inimeste tervist ja heaolu, säästes ja kaitstes seejuures loodust, vähendades kliima muutumise mõjusid ning aidates kaasa majanduse kasvule. Elukeskkonda mõjutavad tegurid võivad olla inimesele nii nähtamatud kui ka nähtavad.

Peamised ohutegurid on seotud **vee, õhu, müra, kiirguse, toodete ja kemikaalidega**. **Välisõhu saaste** on olulisim **keskkonnatervishoiu risk**, mis põhjustab üle maailma hulgaliselt enneaegseid surmajuhte. 2020. aastal põhjustasid õhusaastes leiduvad peenosakesed ja lämmastikoksiidid välisõhus Eestis 1179 varajast surma.¹ Lisaks välisõhule on oluline tegeleda ka siseõhu kvaliteediga, mille kvaliteeti mõjutavad nii sise- kui ka väliskeskkonnast pärit tegurid. Viimaste uuringute kohaselt veedavad eurooplased 90% ajast siseruumides ja olenevalt olukorrast võib see kujutada kahekordset terviseriski võrreldes väliskeskkonnaga.²

Müra tõttu kannatab inimeste vaimne ja füüsiline heaolu. Viimastel andmetel kannatab Eestis kõrge mürataseme tõttu üle 300 000 inimese, mis on üle 22% (iga viies inimene) kogu elanikkonnast.³ Suur autoliikluse müra põhjustab igal aastal Tallinnas keskmiselt 125 ning Tartus 22 ja põhimaanteed

Õhusaaste põhjustas
2020. aastal Eestis

1179

varajast surma

¹ Orru H, Teinemaa E. Välisõhu kvaliteedi mõju võrdlus inimeste tervisele Eestis aastatel 2010 ja 2020 ning õhusaaste tervise mõjude prognoos aastaks 2030. Tartu: Tartu Ülikool, Eesti Keskkonnauuringute keskus; 2022.

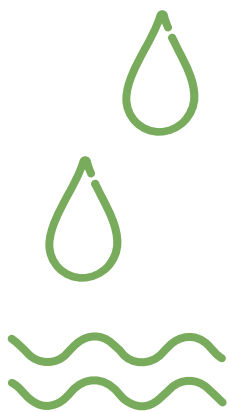
² European Commission. (2003). Indoor air pollution: new EU research reveals higher risks than previously thought.

³ European Environment Agency.(2021). Estonia noise fact sheet 2021.

ääres kaks haigestumist südame isheemiatõppe.⁴ Varem on mürast tingitud tervise mõjusid pigem alahinnatud.⁵ Euroopa Liit on seadnud nullsaaste strateegia raames eesmärgiks vähendada liiklusest mürast krooniliselt häiritud elanike osakaalu 30% võrra.⁶ Oluline on jätkata mürast tingitud terviseriskide maandamist koostöös Kliimaministeeriumiga. Müra sihtväärtus tuleb planeerimisel seada prioriteediks ja tagada see seal, kus võimalik, säilitades seeläbi vaikesid alasid. Probleemsetes piirkondades tuleb hinnata mürahäiringuid, samuti jälgida müra vähendamise tegevuskavade rakendamist linnades, asulates, põhimaanteedel ja sadamates, samuti tööstuspiirkondades. Oluline on tõhustada ka riiklikku järelevalvet. Praegu toimub see ainult kaebuste alusel ning ennetustegevuste jaoks ohuprognooosi alusel ressursid puudub.

Lisaks mürale on ohuallikateks ka erinevad **kiirgused**, mille puhul on oluline **vähendada nende kahjulikke toimeid**. Kiirgusallikad on looduslikud (nt päikesekiirgus ja radoon) ja tehnilised (laserkiirgus, radioaktiivsed jäätmed, röntgenkiirgus). Väga oluline on suurendada inimeste teadlikkust ioniseeriva kiirguse võimalikest ohtudest ja nende vähendamise võimalustest. Olemasolevate andmete põhjal tuleb välja selgitada radoonist tingitud kopsuvähijuhude arv Eestis. Kõiki kogutud andmeid saab kasutada sisendina pikaajalise radoonist tingitud terviseriski vähendamise strateegia väljatöötamisel.⁷ **Kemikaali- ja tooteohutusega** seotud eesmärkide saavutamise sõltub suuresti just Euroopa Liidu tasandil tehtavatest otsustest. Seetõttu on oluline jätkata riigisisest koostööd eri osapooltega ning osaleda aktiivselt Euroopa Liidu tasandi ja regionaalsetes kemikaali- ja tooteohutuse poliitika koostööalgatustes. Eesti tasandil on oluline jälgida, et kemikaalidega tegelevad ettevõtted **käitleksid kemikaale ohutult** igas töötapis. Vaja on süsteemset, nüüdisaegset ja terviseriske arvestavat järelevalvet. Selleks et riske minimeerida, on jätkuvalt vaja tegeleda teabe õigeaegse kättesaadavusega ja selle kasutamise oskuste arendamisega nii organisatsioonides kui ka üldelanikkonna seas. Lisaks eespool nimetatule on oluline **nüüdisajastada õigusruumi**, mis lähtuks kõige uuematest teadmistest ning võimaldaksid reageerida uutele keskkonda puudutavatele väljakutsetele.

Kvaliteetne ja ohutu joogivesi on üks keskkonnatervishoiu **prioriteetidest**. 2023. aasta seisuga sai **98,8%** kõikidest ühisveevärgi tarbijatest **kvaliteetset** ja **nõutele vastavat joogivett**.⁸ Aastast aastasse on nimetatud näitaja teinud läbi väheseid muutusi, kuid tegemist on tavapärase kõikumisega, mis on peamiselt seotud joogivee indikaatornäitajate (mis ei kujuta terviseohtu) ja tarbijate arvu muutustega. Üldise trendi kohaselt on joogivee kvaliteet stabiilne, kuid lähitulevikus võib eeldada suuremaid kõikumisi, mis on seotud kliima soojenemisega. Selleks et säilitada nõutele vastav ohutu joogivesi, on vaja tagada veemajanduse jätkusuutlikkus⁹, hinnata ja juhtida riske alates joogiveehaarde valgast ja toitealast kuni tarbimiskohani ning tegeleda selliste kinnistussüsteemide riskidega, nagu näiteks plii ja *Legionella*. Lisaks on vaja parandada puhta joogivee kättesaadavust, muu hulgas haavatavatele ja tõrjutud rühmadele ning suurendada tarbijate teadlikkust ja usaldust kraanivee kvaliteedi suhtes.

Samuti on vaja tagada **ohutus ja kvaliteet ujulates, basseinides ja supluskohtades**. Aastal 2023 oli kvaliteetse veega basseinide osakaal 80%, mida on kahe protsendipunkti võrra vähem kui sellele eelneval aastal, ja lausa üheksa protsendipunkti võrra vähem kui 2019. aastal. Kvaliteetse veega basseinide osakaal on alates 2019. aastast vähenenud. Suplusvee kvaliteet on 2023. aastal loetud väga heaks või heaks 86,3% puhul kõikidest supluskohtadest, mida on üle kuue üheksa protsendipunkti võrra vähem kui 2022. aastal.

4 Orru H, Veber T. Direktiivi 2002/49 III lisa muutmise eelnõus kavandatava müra terviseohtlikkuse hindamise meetodi sobilikkuse hindamine Eesti tingimustes Tallinna ja Tartu linna ning põhimaanteedel näitel. Tartu: Tartu Ülikool; 2020.

5 European Environment Agency. (2020). *Environmental noise in Europe – 2020*. Luxembourg.

6 European Commission. *Zero pollution targets*.

7 Keskkonnaministeerium. *Keskkonnavaldkonna arengukava KEVAD. Eelnõu draft 2* (10.02.2023)

8 Terviseamet. (2023) *Joogiveekvaliteedi ülevaated*.

9 Kliimaministeerium. *Eesti vee-ettevõtluse hindamine ning jätkusuutliku vee-ettevõtluse tegevuskava*.

Kliima muutumine on toonud kaasa **ekstreemsed ilmastikunähtused** nagu näiteks pikad ja intensiivsed kuumalained, mis suurendavad terviseohte. Probleem on süvenev, kui muutustega kohanemiseks ja nende mõjude leevendamiseks midagi ette ei võeta.¹⁰ Intensiivsemalt avaldavad kuumalained mõju just linnades, kus tekivad väga kõrge temperatuuriga alad soojusaare efekti tõttu. Soojusaarte tekkimise ohjamiseks on vajalik tagada nii elukeskkonna **läbimõeldud planeering** kui ka **looduslike rohealade rohkus**, mis omakorda vähendavad müra ja õhusaastet. Kui elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevad ohutegurid, nende tasemed ja kokkupuude inimesega on teada, on võimalik võtta meetmeid nende ohutegurite kahjuliku mõju vähendamiseks. Seetõttu on üheks suunaks järgnevatel aastatel jätkata EL-i tasemel **biomonitoringu võrgustiku** väljaarendamisel osalemist ja Eesti prioriteetides kokkuleppimist. Biomonitoringuga saab hinnata inimese otsest kokkupuudet ohtlike kemikaalidega. Eri keskkondades on ka mitu kaitsetegurit, mis kaitsevad, hoiavad ja parandavad tervist, näiteks sisetingimustes läbi mõeldud ja piisav looduslik valgus, ruumi kasutusele vastav ventilatsioon, ohutust ja inimeste liikumist soodustav ruumikujundus ja kasutatud materjalid.

Inimese tervist mõjutab ka erinevate teenuste (nt iluteenused) ohutus. Järgmiste aastate üheks olulisemaks tegevuseks on kehtivate tervisekaitseõuete kaasajastamine, arvestades viimast tõendus põhist teavet ohu- ja kaitsetegurite kohta ja praktikas selgunud probleeme.

Järgneva nelja aasta olulised tegevused

- **Võetakse vastu uus rahvatervishoiu seadus ja selle rakendusaktid**, et haiguste ennetamise ja tervise kaitse valdkonnas oleksid rollid, nõuded ja põhimõtted selgemad ning nüüdisajastatud. Uues seaduses on sätestatud nõuded kosmeetikatoodetele, iluteenustele, ujumis- ja suplemisteenuse osutamisele, elukeskkonna füüsilistele ohuteguritele ja sotsiaalteenuse osutamisele, lisaks on täpsustatud ja kaasajastatud eriosapoolte ülesanded.
- **Luuakse** erinevatest keskkondadest inimese organismi jõudvate **ohtlike kemikaalide koormuse seireandmete kogumise (biomonitoringu) süsteem**, asjakohased andmed tehakse kättesaadavaks poliitika kujundamiseks ja terviseriskide vähendamiseks ning erinevad keskkonna seire andmed tehakse elanikkonnale õigel ajal ja õiges kohas kättesaadavaks koos terviseriskide hinnangute ja riskide vähendamise võimalustega. Nii biomonitoringu uuringu tulemuste kui ka seire andmete põhjal on võimalik võtta kasutusele ennetavaid meetmeid terviseriskide vähendamiseks ja elukeskkonna parandamiseks.
- **Rakendatakse** Euroopa Liidu joogivee direktiivist tulenevaid **veeseaduse muudatusi**, mille tulemusena on kogu joogiveeahela riskid hinnatud ja ohjatud ning inimestele ohutu joogivesi on paremini kättesaadav. Ajakohastatakse vee kvaliteedinäitajaid ja nende piirväärtuseid, kehtestatakse miinimumnõuded joogiveega kokkupuutuvatele materjalidele, veepuhastuskemikaalidele ja filtermaterjalile ning täpsustatakse kohalike omavalitsuste kohustusi joogivee kättesaadavuse parandamisel.
- **Kliimamuudatustega kohanemiseks ja kaasnevate terviseriskide vähendamiseks** (sh loomsete haigustekitajate nagu siirutajate leviku suurenemisest tingitud haiguste leviku ohjamiseks) planeeritakse ja viiakse ellu olulisi tegevusi koostöös teiste osapooltega.

¹⁰ European Environment Agency. (2023) Kliimamuutustest tingitud kuumalained ja nakkushaiguste levik suurendab eurooplaste jaoks terviseohte.

Meetmed, programmi tegevused ja teenused

Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine

Meetme eesmärk: elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud.

Meede koosneb neljast tegevusest: „Tervist toetava ja parendava keskkonna kujundamine“, mis hõlmab valdkonna poliitika kujundamist, ning „Vee, õhu, müra ja kiirgusega seotud terviseriskid“, „Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine“ ja „Toodete ja teenuste ohutus ning riskide vähendamine“, mille kaudu täidetakse Terviseameti peamisi ülesandeid.

Möödik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Ennetusega välditav suremus 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Eurostat</i>	234,1	304,7 (2021)	198,9	191,2	183,4	175,7	160,2

Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ja parendava keskkonna kujundamine

Tegevuse eesmärk: tervist toetava ja parendava keskkonna poliitika kujundamine ning selle elluviimise korraldamine keskkonnast tulenevate terviseriskide vähendamiseks.

Tegevuse raames viiakse ellu tervist toetava ja parendava keskkonna poliitika kujundamise teenust. Tervist säästva ja tervisliku elukeskkonna loomiseks ja arendamiseks on vajalik välja töötada kaasaegsed õigusaktid ning koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga neid rakendada. Peamiselt on tegemist kemikaaliseadusega, biotsiidiseadusega, veeseadusega ja rahvatervishoiu seadusega ning nende rakendusaktidega.

Perioodil 2025–2028 on kavas:

- Võetakse vastu rahvatervishoiu seadus ja selle rakendusaktid eesmärgiga luua kaasaegne õigusraamistik rahvatervishoiu valdkonna eesmärkide saavutamiseks, juhtimiseks ja rakendamiseks. Uuendused soodustavad terviseriskide vähenemist, tervist toetava keskkonna edendamist ja innovatsiooni.
- Eestis arendatakse süstemaatilise biomonitoringu süsteemi ja võrgustikku, et saada paremad teadmised inimeste kokkupuutest kemikaalidega, kemikaalide jõudmisest inimese organismi ja nende tervisemõjust Eesti elanike tervisele. Kavas on luua süstemaatilise biomonitoringu eeltingimused ja käivitada võrgustik. Samuti lepatakse kokku Eesti-sisesed eesmärgid, prioriteedid ja tegevusplaan.
- Uuendatakse EL-i kemikaalide ja kosmeetikatoodete alaseid õigusakte (REACH, CLP, detergendumäärus, PIC-määrus, kosmeetikatoodete määrus). Kavas on analüüsida EL-i eelnõudes pakutud ettepanekuid, koostada koostöös huvitatud osapooltega Eesti seisukohad ning kaitsta neid eelnõu konsultatsioonidel ja töörühmades.
- Suurendatakse elukeskkonnast tulenevaid terviseriske puudutava info kättesaadavust ja arusaadavust ning parandatakse riskide maandamise oskust. Rõhuasetus on kemikaaliohutust puudutava teabe kättesaadavuse parandamisel ja teabe kasutamise oskuse suurendamisel ettevõtetes, organisatsioonides ja üldelanikkonnas.

- Selgitatakse välja põlevkivisektori tervisemõju. Selleks jätkatakse vajalike projektidega, mille käigus hinnatakse tervisemõju ning töötatakse välja ennetus- ja leevendusmeetmed.
- Parandatakse andmete kvaliteeti ja kättesaadavust. Eesmärk on parandada keskkonnast (sh töökeskkonnast) tulenevate terviseriskide tõendus põhise hindamise ja riskide maandamise sekkumiste väljatöötamiseks vajalike andmete kvaliteeti, kättesaadavust ja koostoimet.
- Uuendatakse keskkonnatervise indikaatoreid (HSPA raames).

Möödik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Tervise säilimist ja paranemist soodustava elukeskkonna poliitika on kujundatud ning elluviimine korraldatud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Tegevus 1.1.2. Vee, õhu, müra ja kiirgusega seotud terviseriskid

Tegevuse eesmärk: keskkonnast tulenevate terviseriskide vähendamine, sealhulgas puhtale ja ohutule joogi- ja suplusveele juurdepääsu suurendamine, mitteioniseeriva kiirguse ja sisekliima terviseriskide maandamine ning keskkonnamüra ohjamine.

Terviseamet edendab vee terviseohutust, korraldades elanikkonnale joogivee, loodusliku mineraalvee, ujula- ja suplusvee seiret ning tehes riiklikku järelevalvet. Lisaks osutab Terviseamet joogiveeuuringute referentteenust.

Tegevuse raames hinnatakse sise- ja väliskeskkonnas esinevaid terviseriske ning korraldatakse riiklikku järelevalvet füüsikaliste tegurite (v.a ioniseeriv kiirgus) üle. Lisaks kooskõlastab ja hindab Terviseamet strateegilise keskkonnamõju hindamise aruandeid, hindab ja avaldab arvamusi planeeringute tervisekaitsenõuetele vastavuse kohta ja väljastab sagedusloa tingimuste ja raadiosaateseadme paigaldamise tingimuste kooskõlastusi.

Perioodil 2025–2028 on kavas:

- Juurutatakse joogiveehaarde valgala ja toiteala, veevarustussüsteemi ja tarbimiskoha veevärgi riskihindamise ja -juhtimise käsitletud. Tegevus hõlmab ka tarbimiskoha veevärgi riskianalüüsi koostamist (*Legionella* ja plii), prioriteetsetes tarbimiskohtades joogivee seiret ja parandusmeetmete rakendamist ning tarbimiskoha veevärgi omanike nõustamist.
- Koostöös KOV-idega parandatakse joogivee kättesaadavust ning korraldatakse kampaania kraanivee usaldusvärsuse suurendamiseks ja plastpudeliteireostuse vähendamiseks.
- Arendatakse uut keskkonnatervise infosüsteemi (KTI), mis hõlmab uuendatud vee terviseohutuse infosüsteemi ja esimestes etappides ka joogivee riskihindamise IT-lahenduse mooduleid. KTI vee terviseohutuse osa eesmärk on koguda, töödelda ja analüüsida vee kvaliteedi andmeid, võimaldada veekäitlejatel oma veekvaliteedi andmeid hallata ja vajalikke dokumente kooskõlastada ning avalikustada tarbijatele informatiivset ja kergesti leitavat teavet vee kvaliteedi kohta. Samuti arendatakse KTI osana välja riskihindamise funktsionaalsus, mis aitab joogivee käitlejal hinnata ja prognoosida vee kvaliteedist tulenevaid riske, võttes arvesse kogu veevarustusahelat – nii joogiveehaarde toiteala ja valgala kui ka veevarustussüsteemi.
- Aastatel 2024–2025 uuritakse joogivee direktiivist tulenevate uute kvaliteedinäitajate esinemist joogiveses. Kavas on juurutada uusi joogivee direktiivist tulenevaid mikrobioloogiliste ja keemiliste näitajate meetodikaid ja suurendada Terviseameti laborite võimekust.
- Kaasajastatakse ujulate ohutust puudutavat õigusruumi.

- Siseõhu kvaliteedi parandamiseks jätkatakse rahvusvahelist projekti INQUIRE (*Identification of chemical and biological determinants, their sources, and strategies to promote healthier homes in Europe*). Projekti raames tehakse Euroopa Komisjoni programmi HORIZON rahastuse abil kodudes sisekliima parameetrite uuringud (siseõhu saasteained, biomonitoring, küsitlused jt) ning hinnatakse uuenduslikke tegevusi ohtlike keemiliste ja bioloogiliste determinantide/võtmetegurite vähendamiseks kodudes.
- Füüsikaliste ohutegurite terviseriskide vähendamiseks on kavas uuendada sisekeskkonna müra (sh ultra- ja infraheli) ja vibratsiooni reguleerivat määrust.
- Vähendatakse kiirgusest tingitud terviseriske. Analüüsitakse TalTechi uuringu „Hinnang praegustele ja 5G kasutuselevõtmisega kaasnevatele võimalikele tervisemõjudele, mis on seotud mitteioniseeriva kiirgusega“ tulemusi ja soovitusi. Kavandatakse mitteioniseeriva kiirguse määrase kaasajastamist ja järelevalvevõimekuse parandamist (mõõtmine ja sihtuuringud).
- Sageduslubade kooskõlastamise protsessi kiirendamiseks arendatakse iseplaneeritavate tugijaamade kooskõlastamise andmebaasi.
- Kliimamuudatustega kohanemiseks ja kaasnevate terviseriskide vähendamiseks käivitatakse parasiitide ja vetikatoksiinide joogivee projekt ja siirutajate seire.

Möödik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Kvaliteetse ühisveevärgi joogiveega varustatud tarbijate osakaal <i>Allikas: Terviseamet</i>	98,1%	98,8%	95,0%	95,0%	97,0%	98,0%	99,5%
Kvaliteetse veega basseini osakaal <i>Allikas: Terviseamet</i>	89%	80%	94%	94%	94%	94%	98%
Supluskohtade osakaal, mille suplusvee kvaliteediklass loetakse „väga heaks“ või „heaks“ <i>Allikas: Terviseamet</i>	87%	86,3%	90%	90%	90%	90%	90%

Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine

Tegevuse eesmärk: kemikaalide vales kasutamisest tingitud mürgistus- ja õnnetusjuhtumite arvu vähendamine ning tervisele ohtlikest kemikaalidest, nende tervisemõjust ja riskide maandamise meetmetest teabe kättesaadavuse ja mõistetavuse tagamine.

Tegevuse eesmärgi saavutamiseks tegeleb Terviseamet regulaarselt kemikaalide turustamiselsete tegevuste korraldamise, mürgistusteabealase nõustamise ja teadlikkuse suurendamisega ning biotsiidiseaduse alusel riigilõivuga maksustatavate teenuste osutamisega (biotsiidi registreerimistunnistuste ja lubade väljastamine ning detergendi turustamiseks erandi taotluse läbivaatamine).

Perioodil 2025–2028 on kavas:

- Luuakse süstemaatilise biomonitoringu eeltingimused ja käivitatakse võrgustik. Samuti on kavas edendada koostööd teadusuuringute ja biomonitoringu vallas, et arvestada nende tulemustega nii Eestis kui rahvusvahelisel tasandil kemikaaliohutuse valdkonna arendamisel.
- Nüüdisajastatakse ohtlike kemikaalide arvestuse põhimõtted. See hõlmab ka valdkondadeülese tervikliku süsteemi loomist (ohtlike kemikaalide e-arvestuse süsteem).
- Nüüdisajastatakse antidootide halduskorraldus, mis seab tervishoiuteenuse osutajatele selgema vastutuse ja teavitussüsteemi.

- Tehakse terviklik mürgistusjuhtumite analüüs, mida regulaarselt uuendatakse ja mis annab sisendi kemikaaliohutuse poliitika kujundamiseks ja seiramiseks.
- Tõhustatakse koostööd sektorite ja sidusrühmade vahel, et suurendada sidusrühmade ja üldsuse kaasatust, huvi ja teadlikkust kemikaalidest ja nendega seotud ohutusest.
- Avalikkusele pakutakse kemikaalide tervisemõjust kergesti mõistetavat teavet, mis hõlmab ka teavet kahjuliku tervisemõju vältimist tõhustavate tegevuste kohta.
- Järelevalvepõhimõtted nüüdisajastatakse (muudetakse riskipõhiseks) ja edandatakse koostööd teiste liikmesriikidega.
- Soodustatakse ohtlike kemikaalide asendamist ohutumate alternatiividega ja parima tehnoloogia kasutamist. Selleks on vaja luua tingimused tootearenduseks ja innovatsiooniks.
- Hinnatakse kliimamuutustega kaasnevaid tervisemõjusid ja töötatakse välja vajalikud leevendusmeetmed.

Möödik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Kemikaale, sh detergente turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25%	74%	80%	81%	82%	83%	85%
Biotsiide turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	25%	79%	80%	81%	82%	83%	85%

Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ning riskide vähendamine

Tegevuse eesmärk: toodete ja teenuste ohutuse või vale kasutusega seotud negatiivsete tervisesündmuste (sh kõrvalmõjude, tüsistuste, vigastuste ja mürgistuste) arvu vähendamine.

Tegevuse eesmärgi saavutamiseks edendab Terviseamet regulaarselt toodete terviseohutust ning korraldab kosmeetikatoodete ja muude toodete, kemikaalide, biotsiidide ja detergentide üle järelevalvet tootja, importija ja levitaja juures ning hulgimüügis. Samuti korraldab Terviseamet riiklikku järelvalvet haridus- ja sotsiaalasutuste tervisekaitseõuete täitmise üle ning ilu- ja isikuteenuste tervisekaitseõuete, majutusteenuste hügieenitingimuste ja reisirongide tervisekaitseõuete tagamiseks.

Perioodil 2025–2028 on kavas:

- Nüüdisajastatakse inimeste tervise kaitseks kehtestatud nõuded, sealhulgas kaasajastatakse õigusruumi ja töötatakse välja juhendid.
- Arendatakse ja rakendatakse iluteenindajate koolitustegevust reguleerivaid nõudeid.
- Teenuseosutajatele tehakse nõuete järgimist abistav teave lihtsamalt kättesaadavaks ja mõistetavaks, kasutades seejuures võimaluse korral ka digitaalseid lahendusi.
- Nüüdisajastatakse järelevalvepõhimõtteid, muutes seejuures järelevalve ennetavaks ja riske hindavaks.
- Suurendatakse inimeste teadlikkust toodete märgistest, teenustele kehtivatest nõuetest, võimalikest terviseriskidest ja nende maandamise meetmetest.

Mõõdik	Algtase	Tegelik	Sihttase				
	2019	2023	2025	2026	2027	2028	2030
Kosmeetikatooteid turustavate ettevõtete osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	70%	86,0%	82%	82%	82%	82%	85%
Ilusalongide osakaal, kes puudused kõrvaldasid <i>Allikas: Terviseamet</i>	79%	93,3%	75%	77%	79%	81,0%	85%
Tervisekaitsenõuetele vastavate haridus- asutuste osakaal kontrollitud haridus- asutustest <i>Allikas: Terviseamet</i>	78%	62%	80,7%	81,2%	81,6%	82,1%	83%
Tervisekaitsenõuetele vastavate sotsiaa- lasutuste osakaal kontrollitud sotsiaala- sutustest <i>Allikas: Terviseamet</i>	63%	55%	64,1%	64,3%	64,4%	64,6%	65%

Programmi juhtimiskorraldus

Tervist toetava keskkonna programmi on koostanud Sotsiaalministeerium koostöös asjaomaste haldusala asutustega. Programm koostatakse neljaks aastaks, pidades silmas rahvastiku tervise arengukava 2020–2030, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ja riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ eesmärgi. Programmi kinnitab terviseminister pärast 2025. aasta riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning see avalikustatakse Sotsiaalministeeriumi veebilehel.

Programmi täiendatakse igal aastal ühe aasta võrra ning see on kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ja riigi rahaliste võimalustega. Programmi tegevuste eesmärgi aitavad toetada tulemusvaldkonna „Tervis“ teised programmid (tervist toetavate valikute programm, inimkeskse tervishoiu programm). Teistest tulemusvaldkondadest toetavad programmi eesmärgi enim tulemusvaldkonna „Kliima, energeetika ja elurikkus“ Kliimaministeeriumi programmid „Elurikkus, metsandus ja keskkonnakorraldus“ ja „Energeetika, maavarad ja välisõhk“.

Programmis seatud eesmärkide saavutamise ja mõõdikute seiramise eest vastutab Sotsiaalministeerium koostöös Terviseametiga. Programmi täitmisest antakse aru rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 juhtkomisjonile ning koostatakse tulemusvaldkonna iga-aastane aruanne. Juhtkomisjoni on kaasatud valdkonna peamised koostööpartnerid. Juhtkomisjoni ülesanded, liikmed ja koosolekute protokollid ning tulemusvaldkonna „Tervis“ iga-aastased tulemusaruanded on avalikustatud Sotsiaalministeeriumi veebilehel.

Programmi teenuste kirjeldus

Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine

Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ja parendava keskkonna kujundamine

Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine

(vastutaja Sotsiaalministeerium, lühikood 97)

Tervist säästva ja tervisliku elukeskkonna loomiseks ja arendamiseks tuleb välja töötada nüüdisaegsed õigusaktid ning koostöös avaliku, era- ja kolmanda sektoriga neid rakendada. Põhiliselt hõlmab see kemikaaliseadust, biotsiidiseadust, veeseadust ja rahvatervishoiu seadust ning nende rakendusakte. Poliitika kujundamisel lähtutakse sellest, et: 1) meid ümbritsev tehnilik ja looduslik keskkond on tervist ja tervislikke valikuid toetav; 2) teave keskkonna terviseriskidest on õigel ajal ja võimalikult lihtsalt kättesaadav; 3) elanikel on vajalikud oskused ja teadmised seda teavet kasutada ja 4) elukeskkond peab olema turvaline ja tervist toetav nii 8-aastastele kui 80-aastastele.

Tegevusi rahastatakse osaliselt välisvahenditest (ÕÜF TAT „Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja tervisekahjude vähendamine“).

Tegevus 1.1.2. Vee, õhu, müra ja kiirgusega seotud terviseriskid

Vee terviseohutuse edendamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 143)

Terviseamet on joogivee, loodusliku mineraalvee ja ujula- ja suplusvee ohutuse eest vastutav asutus ning teeb nimetatud valdkonnas riiklikku järelevalvet.

Asutus vastutab veega seotud ohuolukordadele reageerimise eest ning teeb rahvusvahelist koostööd joogiveest ja suplusveest tingitud terviseohtude kõrvaldamiseks. Terviseamet osutab joogiveeuuringute referentteenust ning on vee terviseohutuse infosüsteemi volitatud kasutaja. Terviseamet on vastutav asutus, kes tunnustab loodusliku mineraalveena Eestis ammutatavat ja toodetavat vett või ühendusevälist riigist pärit Eestis turule lastavat vett. Teenusele lisandus uus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2020/2184 olmevee kvaliteedi kohta¹¹, mis käsitleb elanikkonna joogiveele juurdepääsu tagamise parandamist, joogiveega kokkupuutuvaid kontaktmaterjale, uute joogivee parameetrite määramist ja joogivee ohutuse riskihindamist.

Planeeringute ja füüsikalistest (v.a ioniseeriv kiirgus) ning keemilistest teguritest tingitud terviseohtude hindamine ning terviseriskide vähendamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 279)

Teenuse eesmärk on kujundada Eesti elanikele tervist toetav elukeskkond nii sise- kui välikeskkonnas, hinnates elukeskkonna objektide terviseohutust ja tervisekaitset tagavaid keskkonnatingimusi projektides, planeeringutes, keskkonnamõju hinnangutes ja raadiosageduste kasutamisel. Riiklikku järelevalvet füüsikaliste ohutegurite valdkonnas teeb Terviseamet. Müra, vibratsioon, ultra- ja infraheli ning mitteioniseeriv kiirgus ei tohi elukeskkonnas kutsuda esile tervisehäireid ning peavad vastama kehtestatud piirnormidele. Teenuse raames osaletakse valdkonda arendavates riiklikes ja rahvusvahelistes projektides eesmärgiga parandada teadmisi ja teadlikkust keskkonnatervise valdkonnas. Pädevusala piires koostatakse juhtumipõhiseid keskkonnatervise riskihinnanguid.

Tegevusi rahastatakse osaliselt välisvahenditest (ÕÜF TAT „Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja tervisekahjude vähendamine“).

¹¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv olmevee kvaliteedi kohta (uuesti sõnastatud) (EL) 2020/2184. (2020).

Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine

Mürgistusteabealane nõustamine ja teadlikkuse tõstmine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 164)

Mürgistusteabealase nõustamise ja info kättesaadavuse edendamise eesmärk on vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud kiirabi väljakutsete arvu ja erakorralise meditsiini osakonda tehtud visiitide arvu, samuti vähendada mürgistusjuhtumitest tingitud haigestumisi, tervisekahjustusi ja suremust. Teenuse raames tagatakse telefonikonsultatsioonid infoliinil 16662 nii tervishoiutöötajatele kui elanikkonnale (eesti, inglise ja vene keeles), koostatakse teavitusmaterjale ja juhiseid, tehakse teavitustööd koolitustel, intervjuudes ja artiklites ning uuendatakse pidevalt mürgistusteabealast kodulehte ja andmebaaside andmeid.

Mürgistusteabe haldamise teenuse osa on ka elanikkonna nõustamiseks vajaliku teabe haldamine ning tervishoiuteenuse osutamiseks vajalike antidootide varu uuendamiseks andmete edastamine ja põhimõtete väljatöötamises osalemine. Antidootide varu hankenimekirja (vigastussurmade arvu vähendamise eesmärgil elu ohustavate mürgistuste raviks kasutatavate vastumürkide kogum) haldab Terviseamet, kes määrab varu loetelu, kogused ja jaotuse. Tervisekassa osaleb varu hankeprotsessi korraldamises, jaotamises ja tagamises vastavalt mürgistusteabe keskuse hankeplaanile.

Terviseriskide hindamise võimekuse parendamine

(vastutaja Sotsiaalministeerium, lühikood 85)

Teenuse põhirõhk on hea laboritava (*good laboratory practice*) kvaliteedisüsteemi tagamisel. Seda rakendatakse kemikaalide tervise- ja keskkonnaohutuse mittekliinilisel uuringul. Uuritavad kemikaalid võivad kuuluda näiteks ravimite, biotsiidide, veterinaaravimite, kosmeetikatoodete, taimekaitsevahendite või toidu koostisesse. Hea laboritava kvaliteedisüsteemi nõue testidele/analüüsidele on kohustuslik biotsiidide ja nende toimeainete hindamiseks esitatava teabe puhul. Hea laboritava nõuetele vastavust saab hinnata üksnes hea laboritava kontrollasutus.

Toimeaine heakskiitmise ja biotsiidi loa taotlemine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 151)

Teenus võimaldab taotleda toimeaine kandmist heakskiidetud toimeainete nimekirja, biotsiidi registreerimistunnistust ja luba ning kahjulike organismide tõrjuja kutsekvalifikatsiooni tunnustamist. Toimeaine kasutamiseks on vaja taotleda selle kandmist heakskiidetud toimeainete nimekirja. Biotsiidi turustamiseks ja kasutamiseks on vaja taotleda biotsiidi registreerimistunnistust või biotsiidi luba. Toimeaine heakskiitmise ja biotsiidile loa taotlemisel hinnatakse kasutamise kaasnemise riske inimese tervisele, keskkonnakaitsele ja varale. Koostatakse hindamisaruanne ja eesti- ja ingliskeelne biotsiidi omaduste kokkuvõte ning väljastatakse luba või otsus.

Koostöös komisjoni, ECHA ja teiste liikmesriikide pädevate asutustega osaletakse EL-i regulatsioonide muutmise ettepanekute ja rakendamist toetavate meetmete väljatöötamises. Lisaks osaletakse Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide väljatöötamises. Riikliku kasutajatoe kaudu nõustatakse oma pädevuse piires biotsiidide käitlejaid ja teisi sidusrühmi.

Kemikaalide turustamisega seotud tegevuste korraldamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 152)

EL-i REACH-, CLP-, PIC- ja detergentide määruse Eesti pädeva asutusena osaleb Terviseamet koostöös komisjoni, Euroopa Kemikaali ameti (ECHA) ja teiste liikmesriikide pädevate asutustega EL-i regulatsioonide muutmise ettepanekute ja rakendamist toetavate meetmete väljatöötamises. Koostöös Eesti sidusrühmadega osaletakse Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide ning otsuste koostamises. Hinnatakse tööstuse poolt kogutud teabe täielikkust, asjakohasust ja piisavust ning kemikaali kasutamise seotud riske, vajaduse korral nõutakse lisateavet ja/või tehakse ettepanek rakendada regulatiivset riskiohje meetet. Riikliku kasutajatoe kaudu nõustatakse oma pädevuse piires kemikaalide (sh detergentide) käitlejaid ja teisi sidusrühmi.

Pädeva asutusena jätkub töö kemikaaliohutust reguleerivate EL-i määruste rakendamist puudutavates küsimustes nõustavates Euroopa Komisjoni ja ECHA ekspertgruppides ja komiteedes.

Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ning riskide vähendamine

Toodete terviseohutuse edendamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 153)

Terviseamet täidab kosmeetika ja tubakatoodete valdkonna pädeva asutuse ülesandeid. Peamine eesmärk on ennetada kosmeetikatoodetest tekkida võivaid terviseriske ning koguda ja menetleda kosmeetikatoodetest ilmnenuid tõsise soovimatu mõjuga seotud juhtumeid (sh mürgistusjuhtumid). Enne turustamist hinnatakse tubakatoodete ja nendega seonduvate toodete (sh e-sigaretid ja kuumutatavad tubakatooted) koostisosade vastavust tubakaseaduse nõuetele ning jälgitakse turuolukorda. Teenuse raames osaletakse EL-i õigusaktide muutmist ja nende rakendamist toetavate meetmete ning Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide ja otsuste väljatöötamises, samuti nõustatakse ettevõtteid ja tarbijaid. Terviseamet osutab kosmeetikatoodete uuringute referentsteenust ning osaleb EL-i OCCL (*Official Cosmetics Contoll Laboratories*) võrgusiku töös.

Teenus hõlmab ka kemikaalide üle turujärelevalve koordineerimist – järelevalve korraldamine kosmeetikatoodete, kemikaalide, biotsiidide ja detergentide üle tootja, importija ja levitaja juures, hulgi- ja jaemüügis ja e-kaubanduses ning otsuste langetamine vabasse ringlusesse lubamise/mittelubamise kohta toodete EL-i turule importimisel koostöös Maksu- ja Tolliametiga.

Haridus- ja sotsiaalteenuste terviseohutuse edendamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 145)

Terviseamet korraldab haridus- ja sotsiaalasutustes tervisekaitseõuete (sh valgustuse, joogivee, müra, ventilatsiooni ja toitlustuse nõuded) täitmise üle riskipõhist ja kaebustepõhist järelevalvet, nõustab teenuste pakkujaid ja tarbijaid ning väljastab teenusepakkuja taotluse alusel teenuse pakkumise kohtadele terviseohutuse hinnanguid. Teenuse raames osaletakse valdkonna Eesti õigusaktide ja strateegiliste dokumentide väljatöötamises.

Ilu-, isiku- ja majutusteenuste terviseohutuse edendamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 154)

Terviseamet korraldab järelevalvet ilu- ja isikuteenuste tervisekaitseõuete, majutusteenuste hügieenitingimuste ja reisirongide tervisekaitseõuete täitmise üle ning nõustab tarbijaid ja käitlejaid.

Iluteenustest tulenevate terviseriskide väljaselgitamiseks ja maandamiseks rakendab Terviseamet ohuprognosist tulenevat riskipõhist järelevalvet. Arvestades võimalikke terviseriske ja nende realiseerumise tõenäosust, on järelevalve prioriteediks võetud intensiivse iseloomuga iluteenused. Ohutaseme peamised mõjurid on teenuse iseloom ja seadmete funktsionaalsus, mistõttu neis ettevõtetes, kus pakutakse intensiivse iseloomuga teenuseid, tehakse naha terviklikkust kahjustavaid manipulatsioone ja kasutatakse meditsiiniseadmeid, on vaja tõhusamat kontrolli.

Eesmärk on hinnata teenustest tulenevaid terviseriske ning nõustada teenusepakkujaid ja tarbijaid võimalikest ennetusmeetmetest, vähendades seeläbi terviseriskide realiseerumist.

Tasuliste tervisekaitseteenuste osutamine

(vastutaja Terviseamet, lühikood 233)

Teenus võimaldab kõigil soovijail tellida basseini-, suplus-, joogi-, heit- ja reoveeproovide, samuti pinna- ja õhuproovide võtmist. Keemiliste, bioloogiliste ja füüsikaliste ohutegurite hindamiseks tehakse analüüse ja mõõtmisi ning väljastatakse asjakohane katseprotokoll.

LISA 2

Teenuste rahastamise kava

* Teenuste eelarved on indikatiivsed ning on kajastatud täiendava info andmiseks.

Programmi teenuste rahastamise kava	Eelarve			
	2025	2026	2027	2028
Programmi kulud	11 146 315	10 637 027	10 315 347	9 274 216
Meede 1.1. Tervist toetava keskkonna arendamine ja elukeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamine ja vähendamine	11 146 315	10 637 027	10 315 347	9 274 216
Tegevus 1.1.1. Tervist toetava ja parendava keskkonna kujundamine	1 432 077	1 138 954	954 038	937 145
Tervist toetava ning parendava keskkonna poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine	1 432 077	1 138 954	954 038	937 145
Tegevus 1.1.2. Vee, õhu, müra ja kiirgusega seotud terviseriskid	2 967 143	2 840 472	2 799 639	2 401 127
Vee terviseohutuse edendamine	2 192 188	2 111 173	2 081 906	1 809 917
Planeeringute ja füüsilistest (v.a ioniseeriv kiirgus) ning keemilistest teguritest tingitud terviseohtude hindamine ning terviseriskide vähendamine	774 956	729 299	717 733	591 210
Tegevus 1.1.3. Kemikaalide ohutus ja riskide vähendamine	1 720 049	1 700 638	1 680 474	1 492 144
Mürgistusteabealane nõustamine ja teadlikkuse tõstmine	1 030 774	1 019 299	1 011 803	896 934
Terviseriskide hindamise võimekuse parendamine	3 000	3 000	3 000	3 000
Toimeaine heakskiitmise ja biotsiidi loa taotlemine	347 862	343 281	335 781	293 709
Kemikaalide turustamiseelsete tegevuste korraldamine	338 413	335 058	329 890	298 500
Tegevus 1.1.4. Toodete ja teenuste ohutus ning riskide vähendamine	5 027 045	4 956 963	4 881 195	4 443 800
Toodete terviseohutuse edendamine	1 177 116	1 146 616	1 130 543	1 015 648
Haridus- ja sotsiaalteenuste terviseohutuse edendamine	690 731	682 962	672 502	585 502
Ilu-, isiku- ja majutusteenuste terviseohutuse edendamine	462 924	456 793	448 793	385 637
Tasuliste tervisekaitseteenuste osutamine	2 696 274	2 670 593	2 629 358	2 457 013